

Levegő- és vízvédelem

2018

Kémiai és Környezeti Folyamatmérnöki Tanszék

Vegyésszmérnöki és Biomérnöki Kar

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Előadó: Valentínyi Nóra

tanársegéd

A levegő összetétele és öntisztulása.
A levegő fizikai állapotátározói és szerepük a
levegőszennyezésben.
A levegőszennyezés forrásai és fajtái.

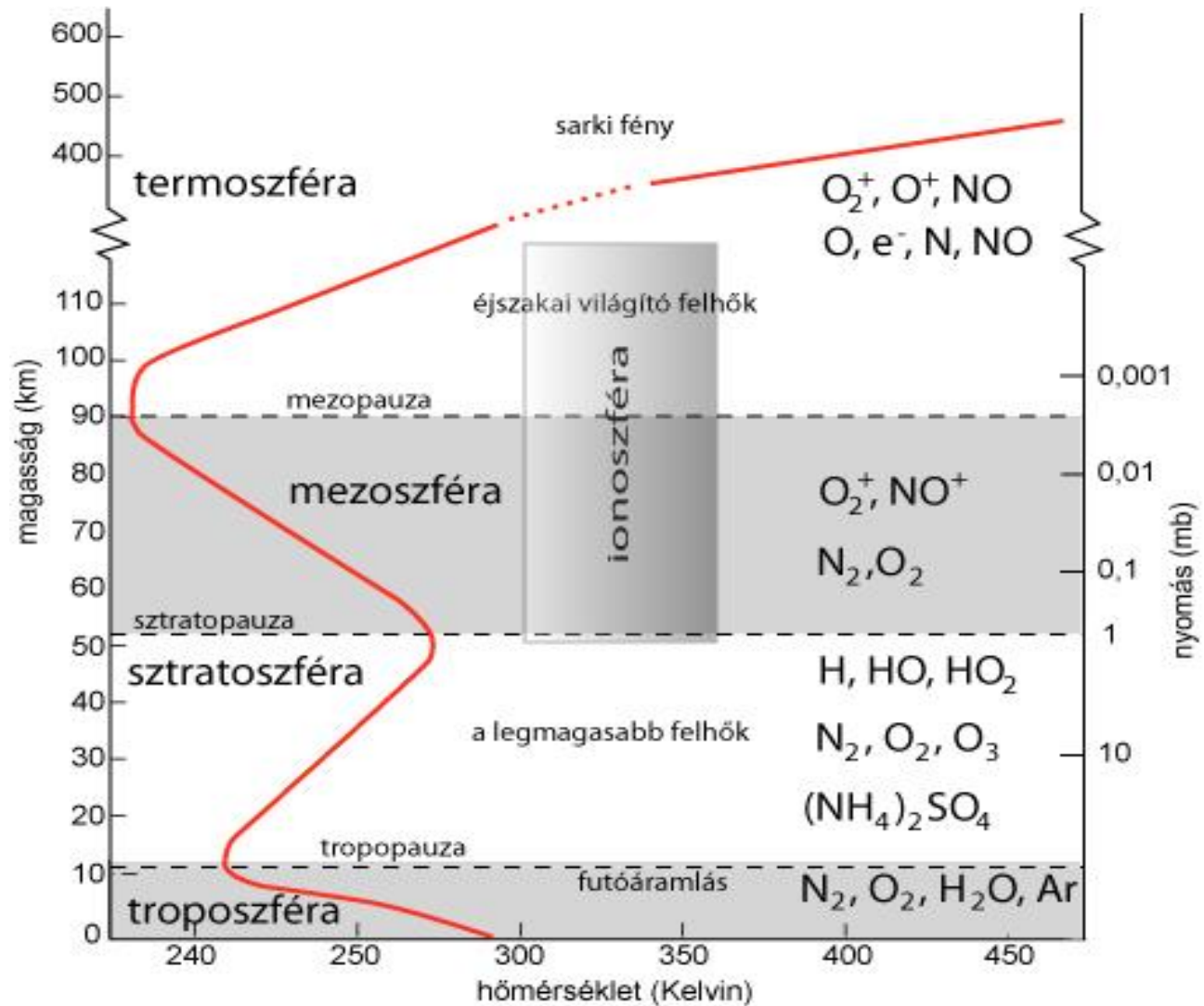
A levegő szerepe

- ▶ **Levegő szerepe:**
  - ▶ biológiai anyagcsere egyik alapja
  - ▶ ipar és mezőgazdaság egyik legfontosabb nyersanyaga, üzemanyaga (energiatermelés)
  - ▶ közlekedés: repülés közege, nyers- és üzemanyag
- ▶ Levegővagyron arányos az ország területével
- ▶ Szennyezettsége általában az adott országon múlik, DE: határokon átívelő szennyezések

Összetétel, öntisztulás

- ▶ Több ezer km vastag a Föld körül
- ▶ Sűrűsége felfelé csökken
- ▶ Állandó keveredés -> kb 80 km magasságig összetétele állandó: **homoszféra**
  - ▶ *troposzféra*:
    - felhőöv (pólusokon 8 km, Egyenlítő felett: 18 km, nálunk 10-11 km)
    - hőmérséklet csökk.: $0,65^{\circ}\text{C}/100\text{ m}$
    - hőenergiája a földfelszíntől
  - ▶ *sztratoszféra*:
    - hőmérséklet a magassággal emelkedik
    - 50 km-ig tart ($\sim 0^{\circ}\text{C}$)
    - hőenergia Nap UV sugárzásából, O_3 réteg elnyeli
  - ▶ *mezoszféra*:
    - hőmérséklet felfelé csökken

Légkör szerkezete

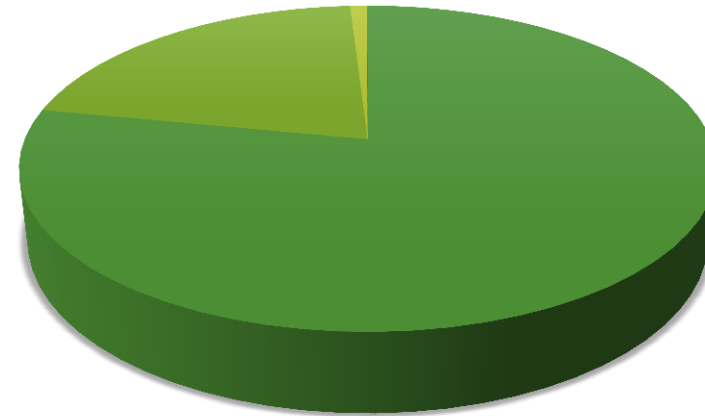

<http://tamop412a.ttk.pte.hu/files/kornyeztan9/www/out/html-chunks/ch17s02.html>

A levegő összetétele

- ▶ Gázok + szilárd és cseppfolyós részek: aerodiszperz rendszer
- ▶ Alapgázok:

Gázok	Térfogat%
nitrogén (N ₂)	78,09
oxigén (O ₂)	20,95
argon (Ar)	0,93
szén-dioxid (CO ₂)	0,03
hidrogén és nemesgázok	0,01

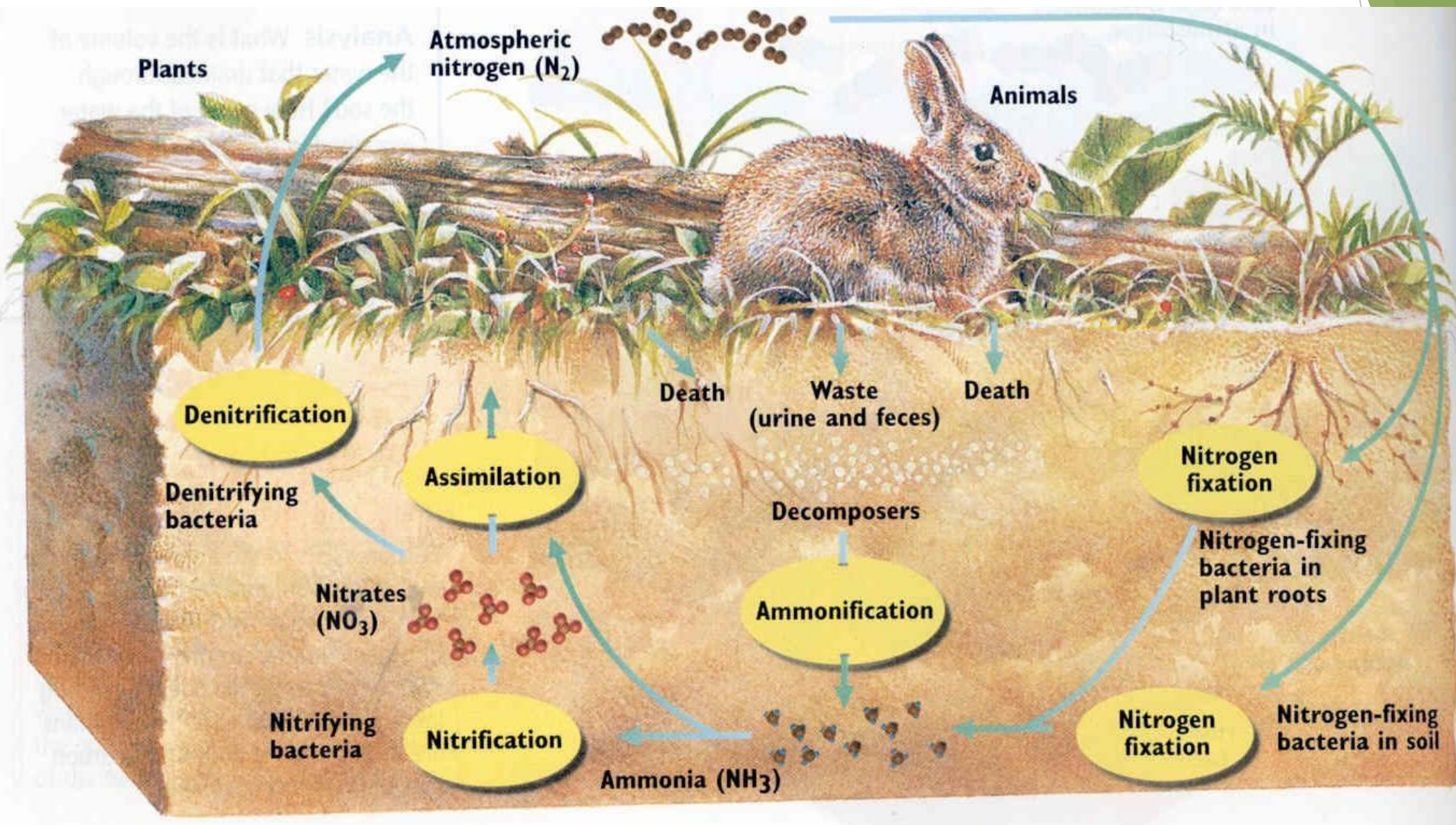

- nitrogén (N₂)
- oxigén (O₂)
- argon (Ar)
- szén-dioxid (CO₂)
- hidrogén és nemesgázok

A levegő összetétele

▶ Nitrogén

- ▶ atmoszféra jelentős hányadát teszi ki
- ▶ színtelen, szagtalan, kémiailag és biológiailag gyakorlatilag teljesen közömbös gáz
- ▶ fontos szerep a szerves, biológiai körforgásban
- ▶ eredete vitatott, földi eredetet feltételeznek
- ▶ ma: mikroorganizmusok működnek közre a létrehozásában
- ▶ N-körforgás:
  - ▶ termőtalaj: nitrifikáló baktériumok
  - ▶ növények gyökereiken keresztül felveszik, beépítik
  - ▶ állatok, emberek elfogyasztják, szerves anyagba épül
  - ▶ élő szerves anyagok elhalásával visszakerül a talajba (korhadás, bomlás)
  - ▶ denitrifikáló baktériumok bontják le, végül újra N_2

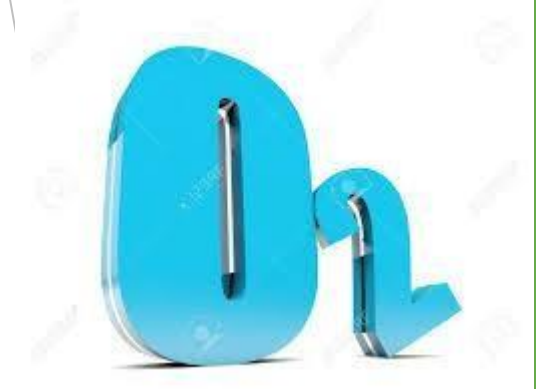
<https://image.slidesharecdn.com/nitrogencycle-100630105502-phpapp01/95/nitrogen-cycle-1-728.jpg?cb=1331620263>

A levegő összetétele

▶ Oxigén

- ▶ atmoszféra ősgázai között nem volt jelen (kezdetben redukáló légkör)
- ▶ első élő szerveződések anaerobok voltak (mélységi vizekben)
- ▶ törzsfelődés -> klorofill: fotoszintézis
 $\text{CO}_2 + \text{napfény} \rightarrow \text{O}_2 + \text{szerves építőanyag}$
- ▶ termelés-fogyasztás kvázi egyensúlya: állandó mennyiség
- ▶ de! erdőirtás, elsivatagosodás

A levegő összetétele

▶ CO₂

- ▶ kozmikus gázok disszipációja után a szilárd övekből felszabadult másodlagos légköri komponens
- ▶ ósztatmoszférában magasabb szint
- ▶ kémiai reakciók, bioszféra, fotoszintézis -> koncentrációja csökken
- ▶ ma felborult egyensúly: szerves anyag bomlás <-> fotoszintézis
- ▶ egyéb természetes forrás: vulkáni tevékenység
- ▶ emberi tevékenység:
  - ▶ fosszilis tüzelőanyagok elégetése -> üvegházhatás

Időszak	Karbon-kibocsátás CO ₂ formájában
1945	1 milliárd tonna
1960	2,5 milliárd tonna
ma	7 milliárd tonna

Típus	Összetevő	Térfogat%	ppm	Tartózkodási idő
Állandó	Nitrogén (N ₂)	78,084		10 ⁶ év
	Oxigén (O ₂)	20,947		5·10 ³ év
	Argon (Ar)	0,934		∞
	Neon (Ne)		18,18	∞
	Hélium (He)		5,24	∞
	Kripton (Kr)		1,14	∞
	Xenon (Xe)		0,087	∞
Változó	Szén-dioxid (CO ₂)		380	15 év
	Metán (CH ₄)		1,774	4 év
	Hidrogén (H ₂)		0,5	6,5 év
	Dinitrogén-oxid (N ₂ O)		0,32	8 év
	Ózon (O ₃)		0,04	≈ 2 év
Erősen változó	Szén-monoxid (CO)		0-0,05	≈ 0,3 év (100 nap)
	Vízgőz (H ₂ O)	0-4		10-14 nap
	Nitrogén-dioxid (NO ₂)		0-0,003	≈ 6 nap
	Ammónia (NH ₃)		0-0,02	≈ 7 nap
	Kén-dioxid (SO ₂)		0-0,002	≈ 4 nap
	Kén-hidrogén (H ₂ S)		0-0,003	≈ 2 nap

A levegő összetétele

- ▶ CO_2 áll. 0,03 tf%
  - ▶ tenger, légkör, bioszféra közti egyensúly
  - ▶ Föld sugárzási mérlegében van szerepe
- ▶ Alapgázokon kívüli gáz, cseppfolyós, szilárd aeroszolok a bioszféra dinamikus anyagcseréje miatt:
  - ▶ Vízgőz (~1%): szilárd vagy gáz kondenzációs magvakon kicsapódik -> köd
    - ▶ öntisztulásban nagy szerep, eső
  - ▶ nem antropogén CH_4 , H_2S , SO_2 , NH_3 , NO_x : biológiai, légköri (villámlás), vulkanikus eredet
  - ▶ O_3 : légkör energiaháztartása, védelem az UV sugárzás elnyelésével
  - ▶ nitrogénvegyületek: $\text{N}_2\text{O} > \text{NH}_3 > \text{NO}_2$
  - ▶ kénvegyületek: SO_2 , H_2S , összesen 100 millió t kibocsátás, fele antropogén
  - ▶ cseppfolyós, szilárd aeroszolok föld-, óceánfelszínről diszpergálódással, vulkánkitörések, reakciók útján levegőben képződik
  - ▶ aeroplankton: levegőben lebegő élőlények
  - ▶ ^{222}Rn talajból levegőbe -> aeroszolok ált. radioaktívak

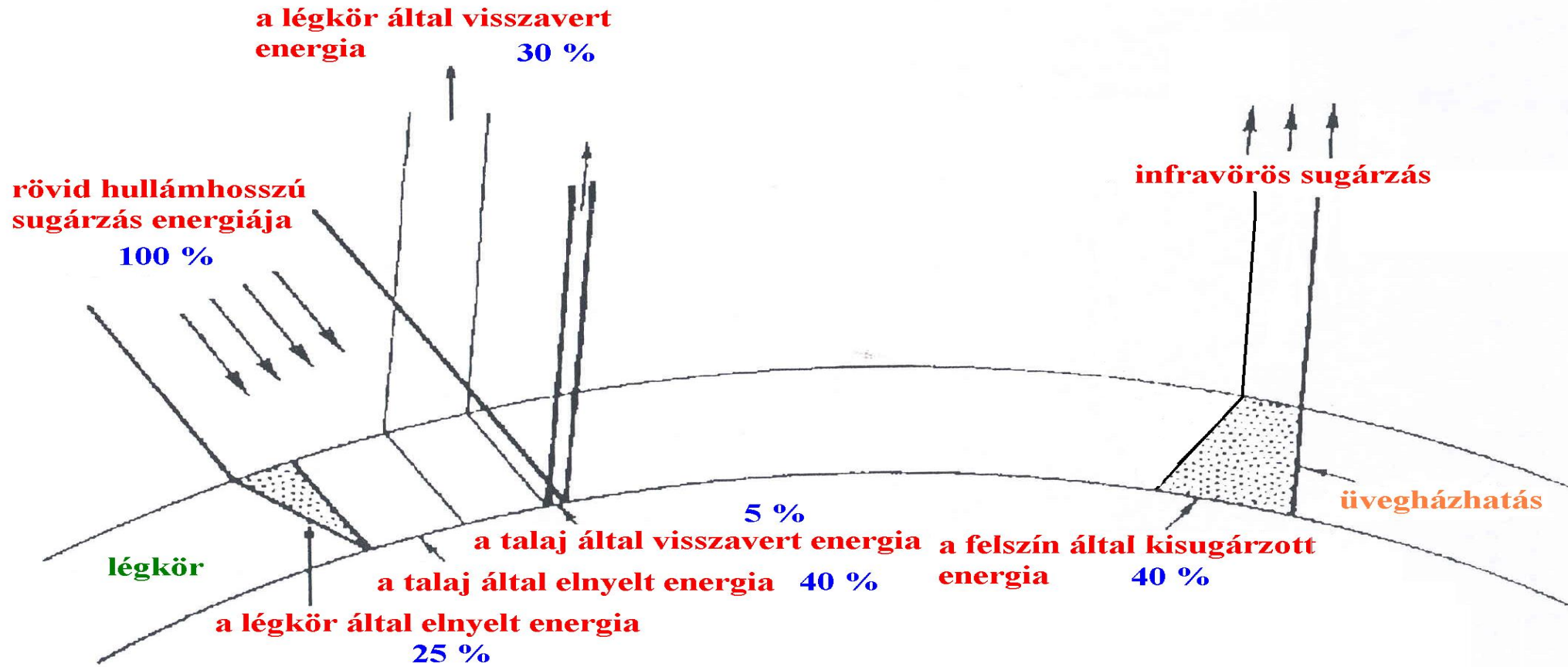
Üvegházhatás

<http://enfo.agt.bme.hu/drupal/node/4881>

rövidhullámú
sugárzás áthalad

A Föld energiamérlege

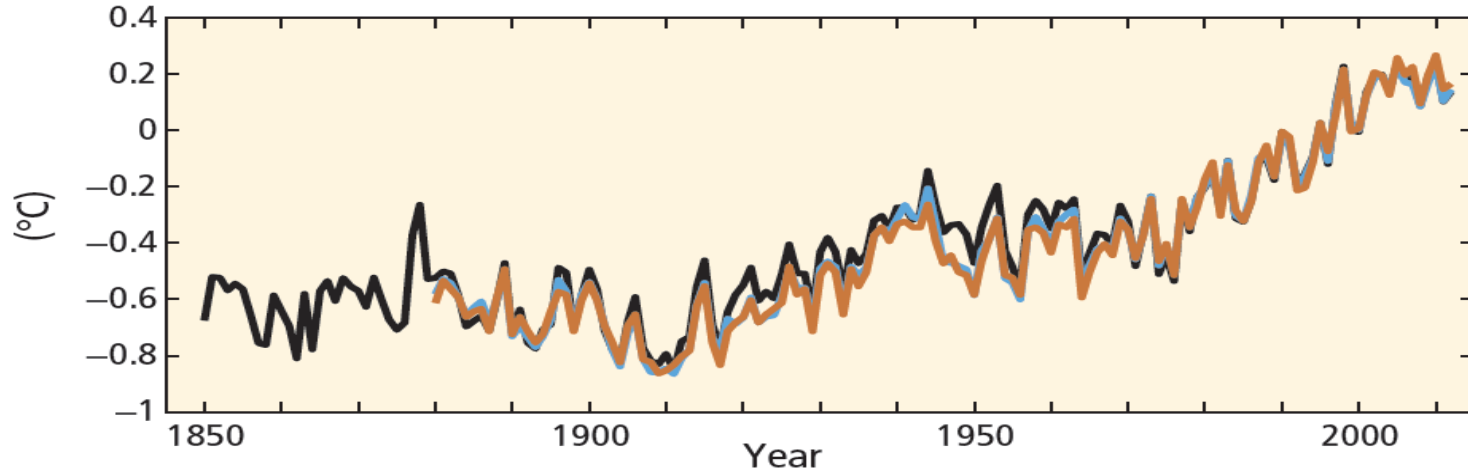

Üvegházhatású gázok

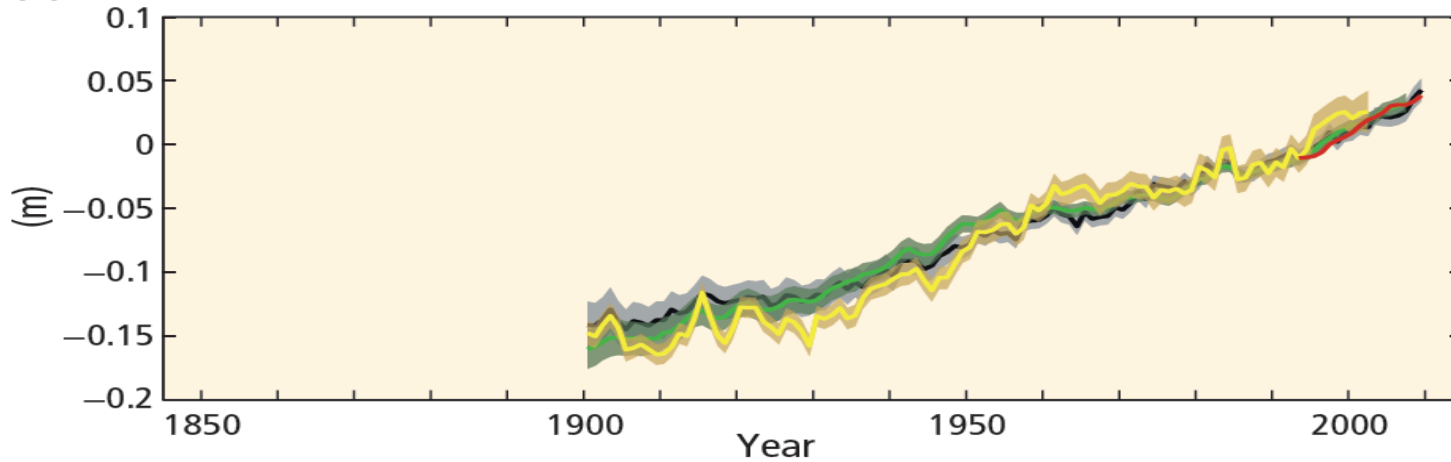
Üvegházgáz	Tartózkodási idő (év)	Üvegházhatás		
		Időhorizont (év)		
		20	100	500
CO ₂	4	1	1	1
CF ₄	50.000	4.100	6.300	9.800
C ₂ F ₆	10.000	8.200	12.500	19.100
CH ₄	7	62	25	7,5
N ₂ O	200	290	320	180

Globális klímaváltozás

(a) Globally averaged combined land and ocean surface temperature anomaly

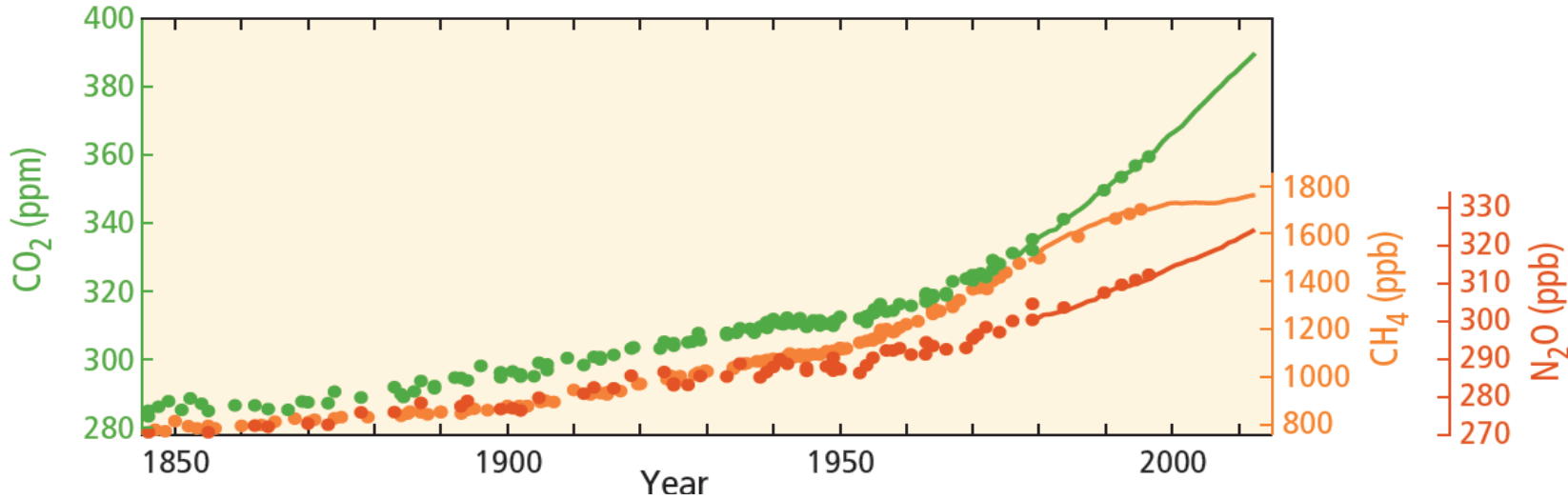
(b) Globally averaged sea level change

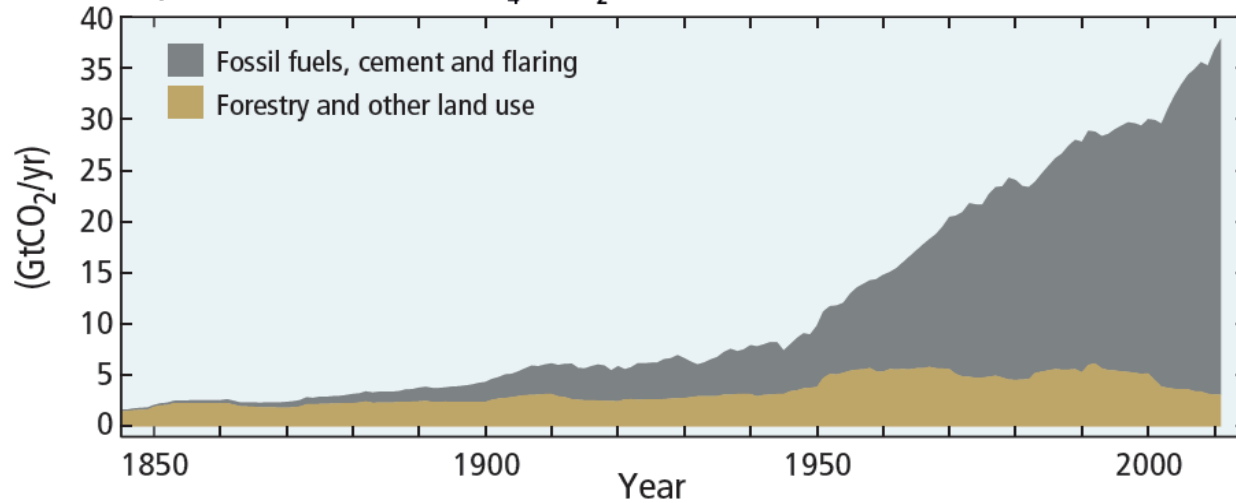

Globális klímaváltozás

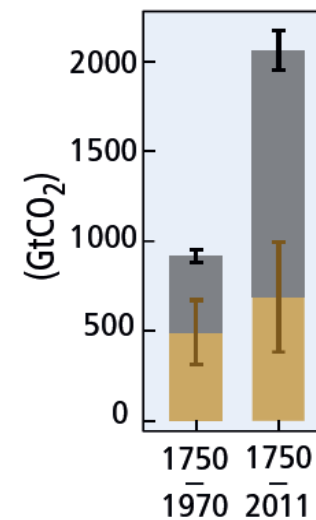
(c) Globally averaged greenhouse gas concentrations

(d) Global anthropogenic CO₂ emissions
Quantitative information of CH₄ and N₂O emission time series from 1850 to 1970 is limited

Cumulative CO₂ emissions

Légkörbe kerülő komponensek forrásai

► Természetes:

- vulkán-tevékenység (porok, gőzök és gázok (H_2S , SO_2 , HCl , CO , CO_2))
- homokviharok (SiO_2 ,)
- szerves anyagok bomlástermékei (bűzösek - ammónia, kén-hidrogén, aminok és merkaptánok, stb.)
- erdőtüzek (CO_2 , korom, szén-hidrogének))
- szél-erózió (karbonátokból, szulfátokból és oxidokból áll (pl. CaCO_3 , CaSO_4 , MgCO_3 , Al_2O_3 , ZnO , SiO_2 stb.))
- tengervíz hullámozás
- pollenek

Légekörbe kerülő komponensek forrásai

▶ Mesterséges

- ▶ ipar
- ▶ bányászat
- ▶ mezőgazdaság (insecticidek, herbicidek, fungicidek, klórozott szén-hidrogének, hormon hatású vegyületek)
- ▶ közlekedés (por, korom, szén-hidrogéneket és származékaik, kén-dioxid, szén-oxidok (CO, CO₂), nitrogén-oxidok)
- ▶ háztartások (tökéletlen égés a tüzelőberendezésekben)
- ▶ energiafogyasztás

Légkörbe kerülő komponensek forrásai

- ▶ A természetes forrásokhoz nyelőfolyamatok is kifejlődtek (kémiai reakciók, biológiai folyamatok, fizikai folyamatok, kiülepedés, óceán és föld elnyelése) => egyensúly
- ▶ Mesterséges folyamatok száma, mennyisége gyorsan nő, nincsenek nyelőfolyamatok => komoly környezeti következmények

Légszennyezés

Szennyezett levegő: amikor

- ▶ az adott légtér a természetes alkotóktól minőségileg eltérő komponenseket tartalmaz, vagy
- ▶ a természetes alkotók a szokásostól eltérő mennyiségben szerepelnek,

és ezek az ember testi, szellemi, társadalmi vagy biológiai környezetét és tevékenységét kedvezőtlenül, illetve károsan befolyásolják.

- ▶ Légszennyezés a háttérszennyezettségen túl mesterséges forrásokból
- ▶ Légszennyezők koncentrációját befolyásolják:
  - ▶ mennyi szennyező kerül a légkörbe
  - ▶ mekkora levegőtérfogatba
  - ▶ mennyi szennyező távozik a légkörből
- ▶ Emisszió:
  - ▶ elsődleges,
  - ▶ másodlagos (kölsönhatások, reakciók)

Levegő öntisztulása

- ▶ Szennyező kikerülése a légkörből
  - ▶ ülepedés - szedimentáció
  - ▶ kihullás: radioaktív anyagok esetén
  - ▶ impakció, precipitáció (termo-, elektro-) -felületekhez ütközés, tapadás
  - ▶ ad-, abszorpció : tengerek, talaj, élővilág
  - ▶ kondenzálódás, kimosódás : csapadék mosó hatása
- ▶ Átalakulás más, közömbös anyaggá
- ▶ Koncentráció-csökkenés, hígulás (helyi pozitív hatás)
  - ▶ diffúzió
  - ▶ szelek, légmozgások

Levegő fizikai állapothatározói

- ▶ Időjárás: pillanatnyi fizikai állapot - meteorológia
- ▶ Éghajlat: időjárások összessége egy adott helyen - klimatológia
- ▶ Fizikai állapothatározók:
  - ▶ léghőmérséklet
  - ▶ légnyomás
  - ▶ nedvességtartalom
  - ▶ felhőzet
  - ▶ látástávolság
  - ▶ szélesebesség
  - ▶ szélirány
- ▶ Óránkénti észlelések, mérések

Befolyásoló tényezők

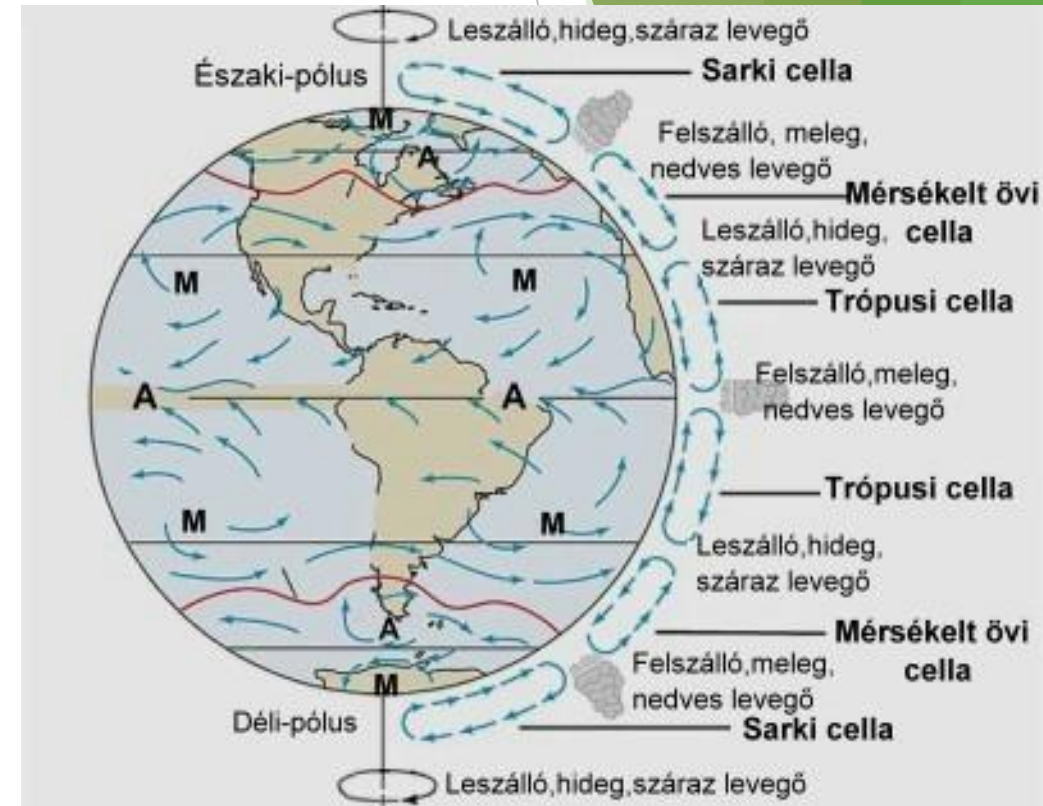
► Időjárás

► légáramlatok:

napsugárzás -> talaj közeli légréteg melegszik, sűrűsége csökken -> emelkedik, helyére hidegebb légtömeg -> ennek pótlására magasabb rétegekből lefelé áramlik a levegő

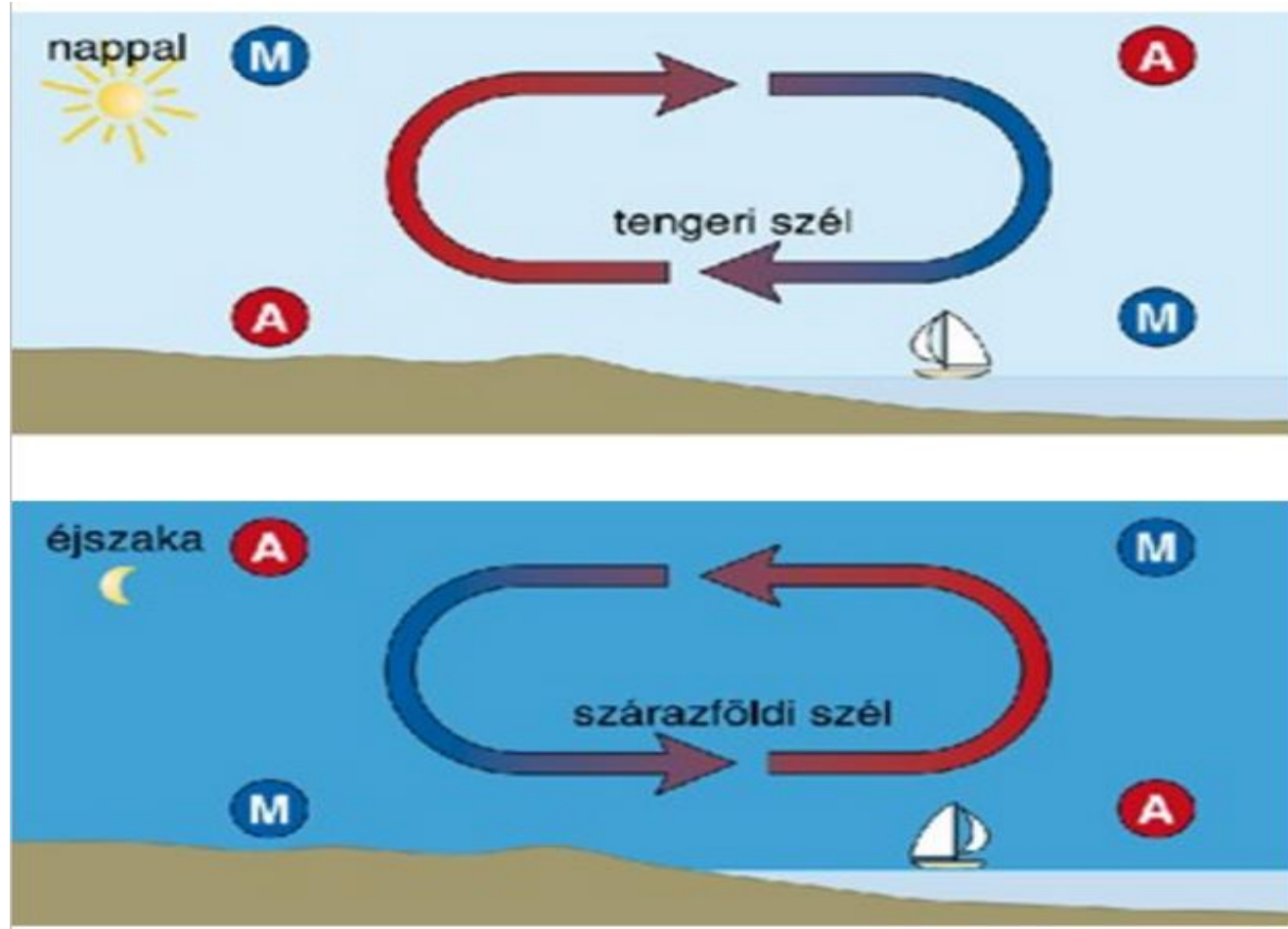
► Klíma

- földrajzi szélesség,
- tengertől való távolság,
- szélirány,
- páratartalom ingadozás,
- tengerszint feletti magasság,
- domborzat

Légáramlatok

Befolyásoló tényezők

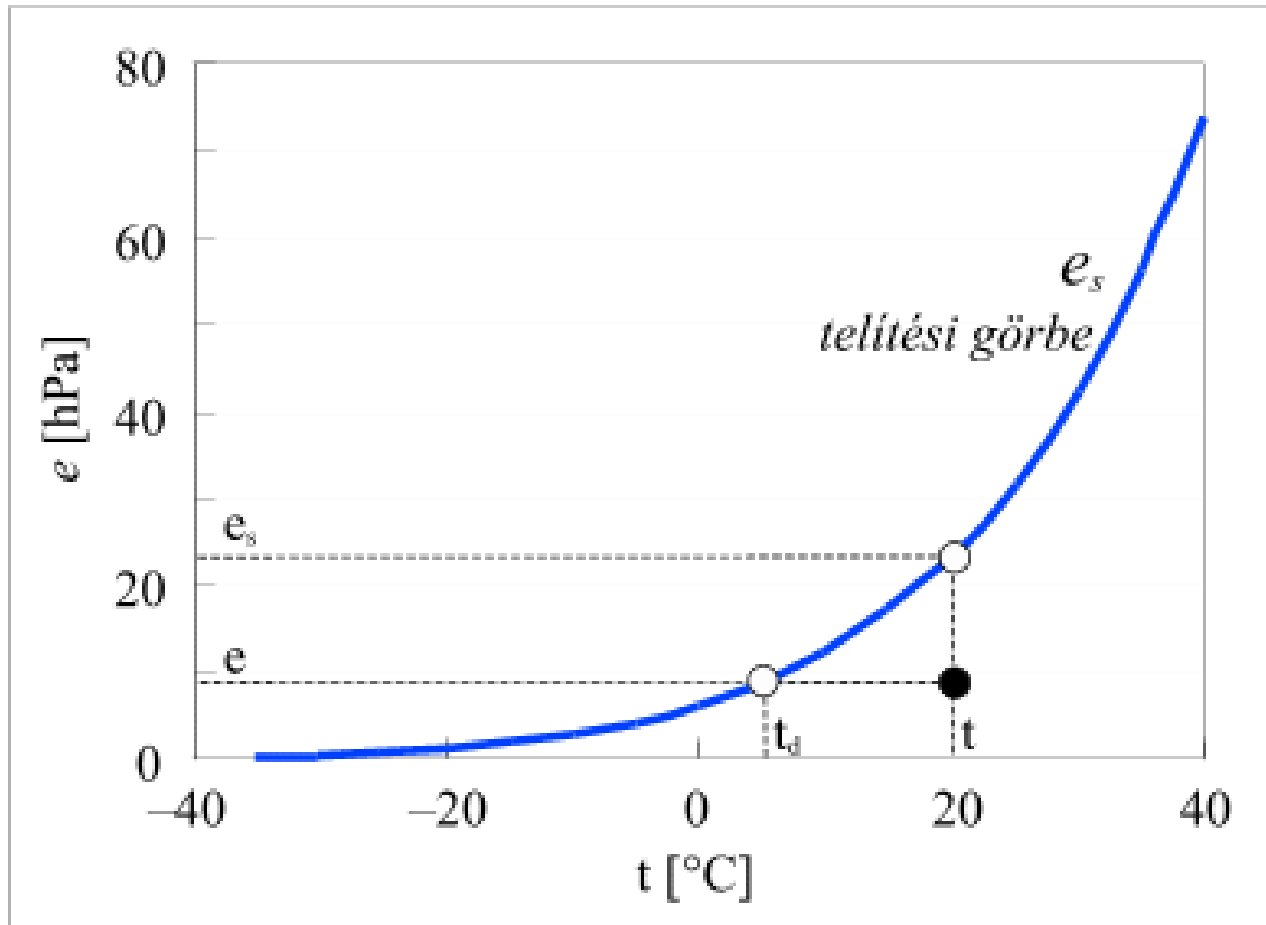
- ▶ Szennyező-koncentráció csökkenéséhez 8-10 m/s szél szükséges, jelentős turbulenciával
  - ▶ Turbulencia nő <- szélirányváltozás, szellőkés, függőleges szél
  - ▶ Turbulens mozgások >>> diffúzió
  - ▶ domborzat lehet káros is (magas kémény, korai füstlecsapódás)
- ▶ Inverziós réteg:
  - ▶ melegebb légréteg az alatta lévőnél => nincs keveredés
  - ▶ 300 m alatt kritikus a hatása

Befolyásoló tényezők

- ▶ Felhőzet: árnyékol, akadályozza a felmelegedést, záróréteg (kedvezőtlen)
- ▶ Nedvességtartalom:
  - ▶ kölcsönhathat a szennyezőkkel
  - ▶ abszolút nedvességtartalom: g vízpára / 1m³ levegő
  - ▶ relatív nedvességtartalom
    - ▶ páratartalom a telítési vízgőztartalomhoz képest
    - ▶ szárazföldi klímán nyáron 40-60%, télen 70-90%, köd 100%
    - ▶ hőmérséklettel kell megadni

Befolyásoló tényezők

► Nedvességtartalom:

t_D : harmatponti hőmérséklet (az a hőmérséklet (°C), amelyre a levegőt állandó nyomás mellett lehűtve, az telítetté válik)

e_s : telítési gőznyomás (t hőmérsékletű telített levegőben levő vízgőz parciális nyomását)

Befolyásoló tényezők

- ▶ Csapadék:
  - ▶ vízgőz a kondenzációs magokon (füst, korom, por, stb.) kondenzálódik
  - ▶ 10 μm -ig felhő
  - ▶ ha 10 μm -nél nagyobb -> csapadékként le hull
- ▶ Hirtelen lehűléskor jégeső, nincs ideje kristályosodni
- ▶ Levegőt átmossa
- ▶ Kondenzációs hő -> felmelegszik a levegő

Befolyásoló tényezők

- ▶ Nagyobb szemcseméretű szilárd légszennyezők kiülepednek
- ▶ Kisebbek agglomeráció után ülepednek
- ▶ Hidrofil porok nem agglomerálódnak, víz veszi körül, nagy tartózkodási idő
- ▶ Gázok hatására hidrofób porok is hidrofilek lehetnek => légnedvesség stabilizáló hatása

Szmog

- Szennyezők szinergizmusa, károsabb hatás: pl porok felületén gázok kötődhetnek meg
- füstköd (szmog)
- ▶ Londoni szmog:
  - ▶ szén- és olajtüzelés miatt
  - ▶ téli időszakban
  - ▶ magas nedvességtartalom
  - ▶ SO₂, CO, korom
  - ▶ hajnalban alakul ki, inverziós állapot

Szmog

- szennyezők szinergizmusa: pl porok felületén gázok kötődhetnek meg
- füstköd (szmog)
  - ▶ Los Angeles-i szmog
    - ▶ gépjárműforgalom
    - ▶ erős napsugárzás, magas páratartalom
    - ▶ NO_x, szénhidrogének
    - ▶ napfény katalizálta átalakulás: O₃, szerves vegyületek
    - ▶ nyáron, déli órákban

Légszennyezés hatása

- ▶ Légszennyező anyagok káros hatása tehát függ:
  - ▶ szennyező koncentrációjától
  - ▶ más, együtt jelenlévő szennyezők
  - ▶ meteorológiai viszonyok, pl.: köd
  - ▶ környezet topográfiája
- ▶ A kibocsátások szabályozásánál ezeket figyelembe kell venni

Légszennyező források

- ▶ Levegőszennyező: azok az anyagok, amelyek olyan mértékben jutnak a levegőbe, hogy az embert és környezetét kedvezőtlenül befolyásolják, károsítják
- ▶ Mesterséges források:
  - ▶ Területileg általában koncentráltak: iparterületek, városok
  - ▶ korlátolt nagyságú légtérbe jutnak
- ▶ Légszennyező források: berendezések, épületek, járművek, szabadba elhelyezett anyagok (meddőhányó, szemétkerakó)
- ▶ Fő típusok:
  - ▶ pontforrás
  - ▶ felületi, diffúz forrás

Pontforrások

- ▶ Ún. koncentrált paraméterű források
- ▶ A légszennyezők koncentrációja és a hordozó gázok térfogatárama => káros anyagok mennyisége egyértelműen meghatározható.
- ▶ Nem csak gépi berendezés biztosíthatja a gázáramlást (ventilátor, szivattyú)
- ▶ Lehet kémény, kürtő, szellőző
- ▶ Egy pontból lépnek ki
- ▶ Magas forrásoknál a légkör hígító képessége optimálisan tud működni

Felületi forrás

- ▶ Szórt paraméterű, diffúz források
- ▶ A kibocsátó felület meghatározható, de a hordozó gázáram nem
- ▶ Mennyiségére csak közvetett mérések, számítások alkalmazhatók
- ▶ Meteorológia már a kilépést is befolyásolja, nem csak a terjedést
- ▶ Vonalas szennyezők: közút, vasút, víziutak, légifolyosók
  - ▶ Járművek száma, kibocsátása határozza meg az összes szennyezést

Légszennyezés folyamata

▶ Emisszió:

- ▶ időegység alatt a levegőbe bocsátott anyag mennyisége [kg/h]
- ▶ Kibocsátás koncentrációja [g/Nm³] a szennyezők a hordozó gáz normál térfogatára vonatkoztatott mennyisége

▶ Transzmisszió:

- ▶ hígulás, ülepedés, fizikai-kémiai változások
- ▶ légkörfizikai jelenségek mérése útján számítják

▶ Immisszió:

- ▶ környezeti levegőminőség
- ▶ a szennyezők talajközeli levegőben kialakult koncentrációja

Légszennyezők csoportosítása

▶ Halmazállapot szerint:

- ▶ Szilárd
- ▶ Cseppfolyós
- ▶ Gáz: mg/m³, mg/Nm³, ppm

$$1 \text{ ppm} = \frac{\text{cm}^3 \text{ (légszennyező anyag)}}{\text{m}^3 \text{ (levegő)}}$$

A ppm a gáz hőmérsékletétől, nyomásától nem függ

Átszámítás tömegre:

$$\text{ppm} = \frac{V}{M} k$$

ahol V a légszennyező moláris térfogata (cm³/mmol)

M a szennyező moláris tömege (mg/mmol)

k a tömeg szerinti konc. (mg/m³)

Légszennyezők csoportosítása

- ▶ Por- és ködszennyeződés esetén tömeg szerinti (pl. mg/Nm^3) vagy részecskeszám szerinti koncentráció (db/cm^3)
- ▶ Ülepedő porok esetén porszóródás [$\text{g}/(\text{m}^2 \cdot \text{hónap})$] vagy [$\text{t}/(\text{km}^2 \cdot \text{év})$]
- ▶ Diszpergált részecskék ülepedése:
  - ▶ 1000-10 μm : gyors ülepedés, ülepedő porok
  - ▶ 10-0,1 μm : lassú ülepedés, stabil aeroszolok, lebegő porok
  - ▶ 0,1-0,001 μm : nem ülepednek, hígulás gázokéhoz hasonló

Aeroszolok

Diszperziós aeroszolok:

- ▶ szilárd vagy folyékony anyagok aprítása, porlasztása révén
- ▶ nagyobb szemcseméret
- ▶ szabálytalan alak

Kondenzációs aeroszolok:

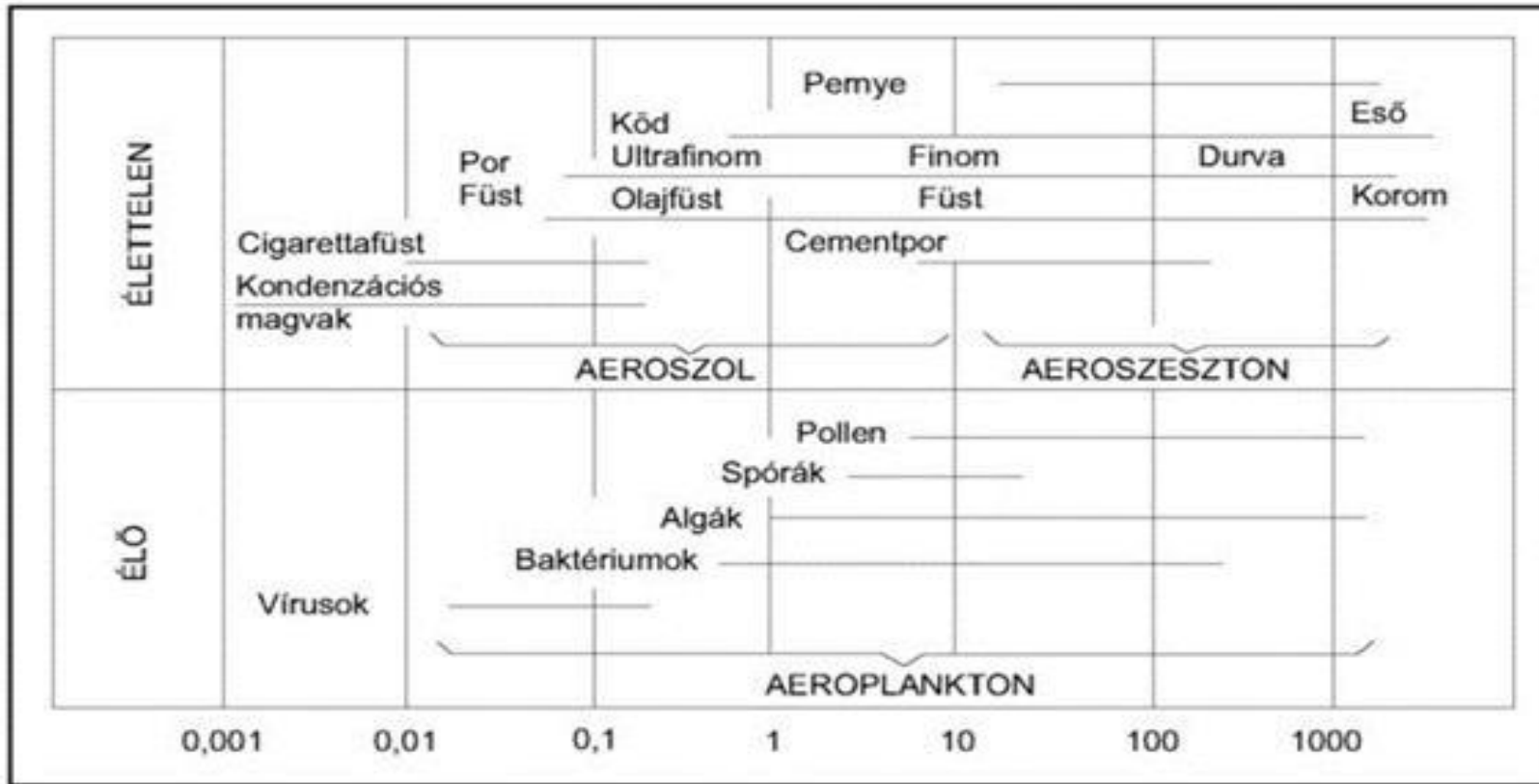
- ▶ gőzök kondenzációja
- ▶ gázok kémiai reakciója révén
- ▶ 1 μm -nél kisebbek

Aeroszolok eredete

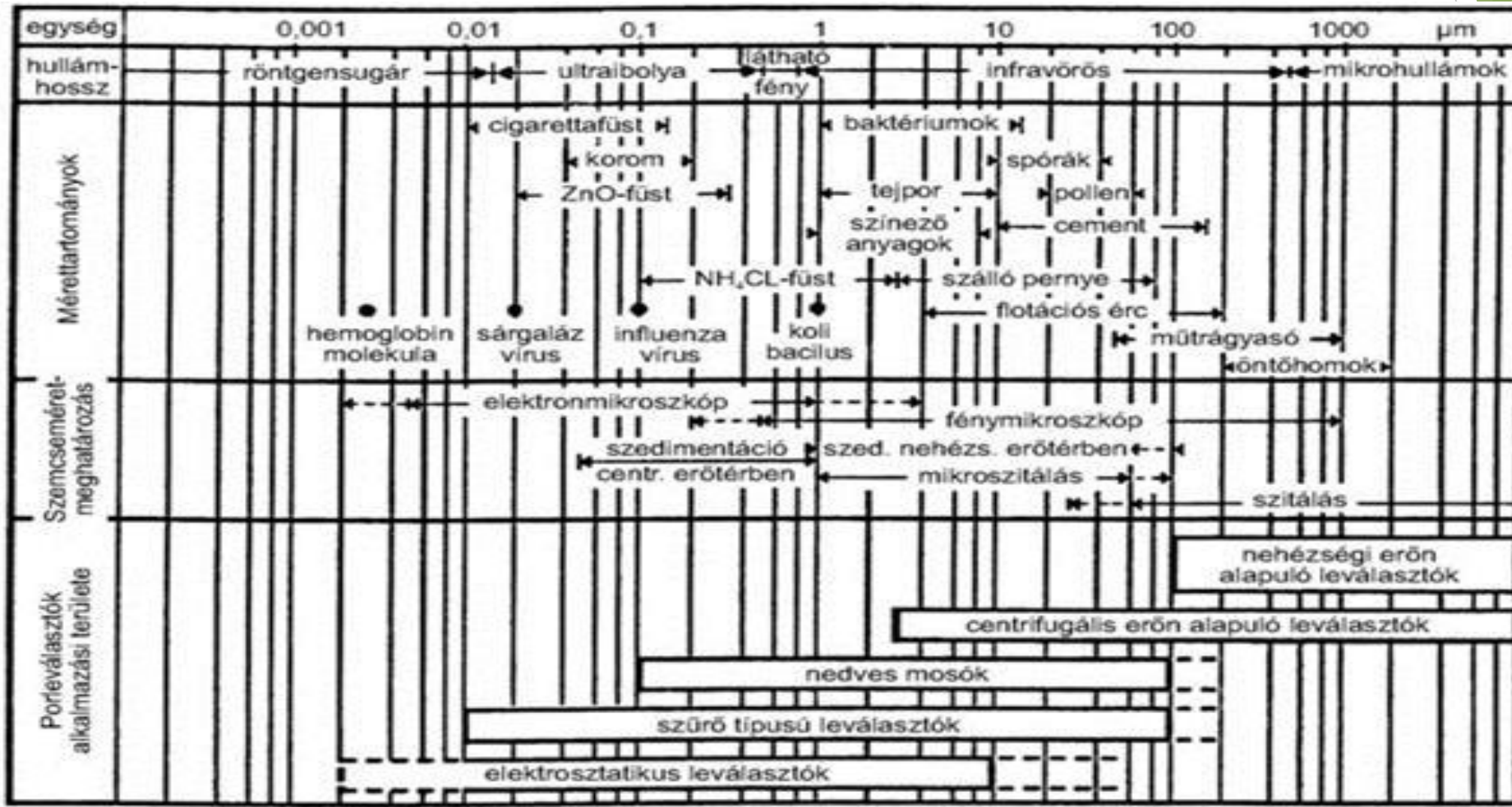
- ▶ por: szilárd részecskékből álló aeroszol
- ▶ füst: szilárd és folyékony diszperz fázis
- ▶ köd: csak folyékony részecskék
- ▶ Eredetük nagyrészt természetes:
  - ▶ hidroszférából:
    - ▶ hullámveréssel Na-, K-, Cl-, szulfátionok álló vegyületek
    - ▶ tengeri élővilág anyagcseretermékei
  - ▶ litoszféra:
    - ▶ szilárd szennyezők: homok (SiO_2), talajok pora (pl. CaCO_3 , CaSO_4 , MgCO_3 , Al_2O_3 , Fe_2O_3)
    - ▶ vulkáni tevékenység: porok, gőzök, gázok (H_2S , SO_2 , HCl , CO)
    - ▶ bozóttüzek: CO_2 , korom, karcinogén szénhidrogének
    - ▶ növények, állatok bomlástermékei: NH_3 , H_2S , aminok, merkaptánok
    - ▶ gázkitörések és szerves bomlástermékek: főként CH_4

Az atmoszférában található különböző eredetű részecskék mérete

dr. Barótfi István: Környezettechnika, Mezőgazda Kiadó

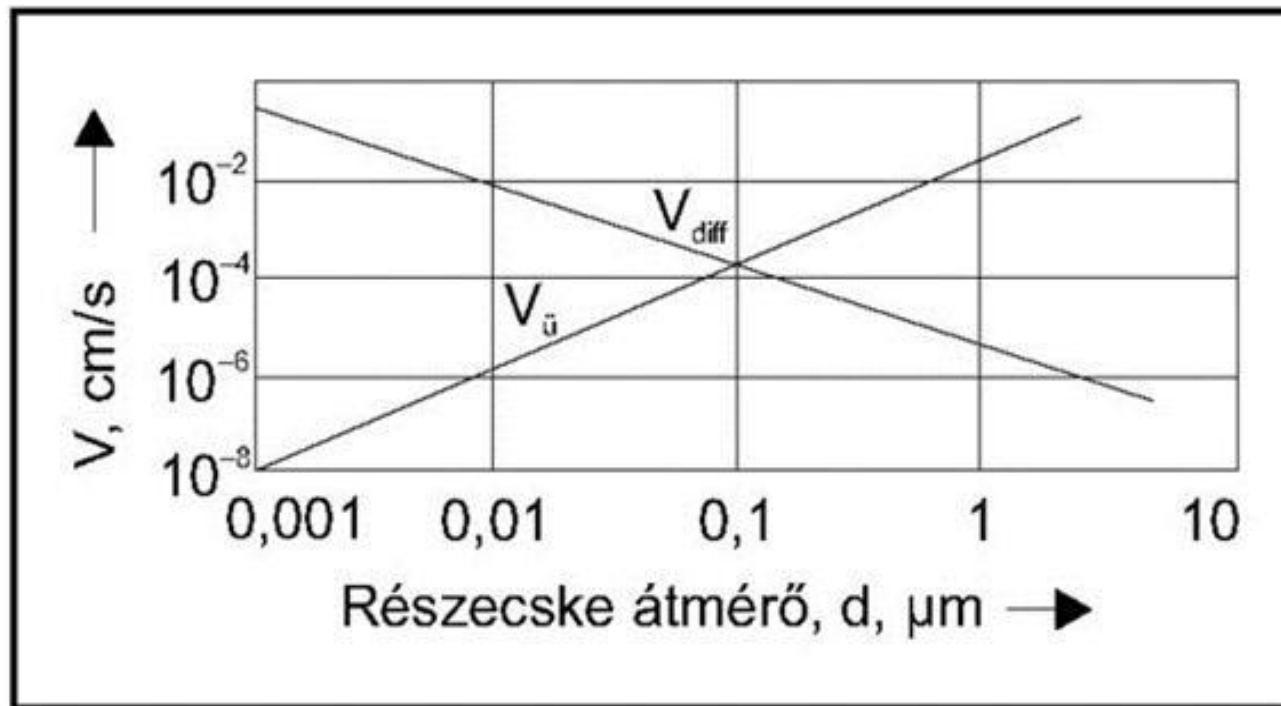
Az egyes leválasztó berendezések felhasználási területe

dr. Barótfi István: Környezettechnika, Mezőgazda Kiadó

Diffúzió, ülepedés

A diffúziós és az ülepedési sebesség változása a szemcseméret függvényében

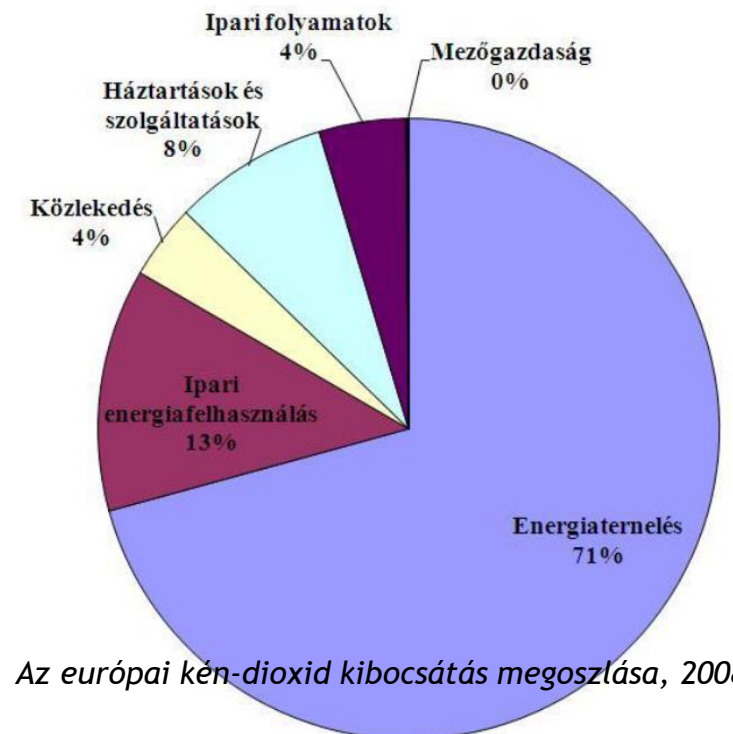
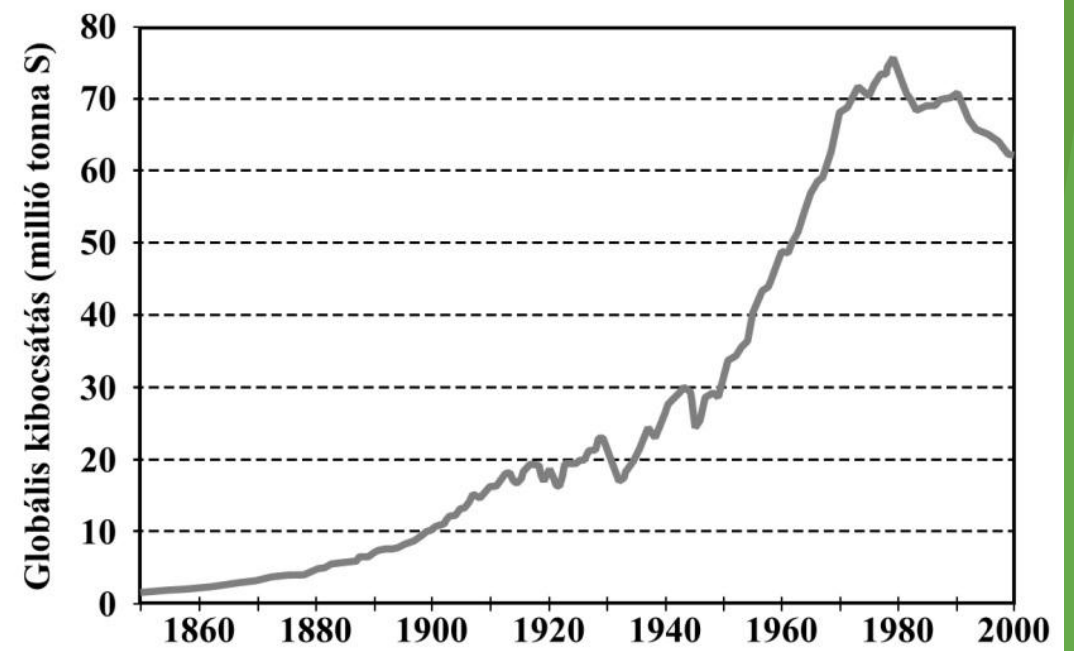

dr. Barótfi István: Környezettechnika, Mezőgazda Kiadó

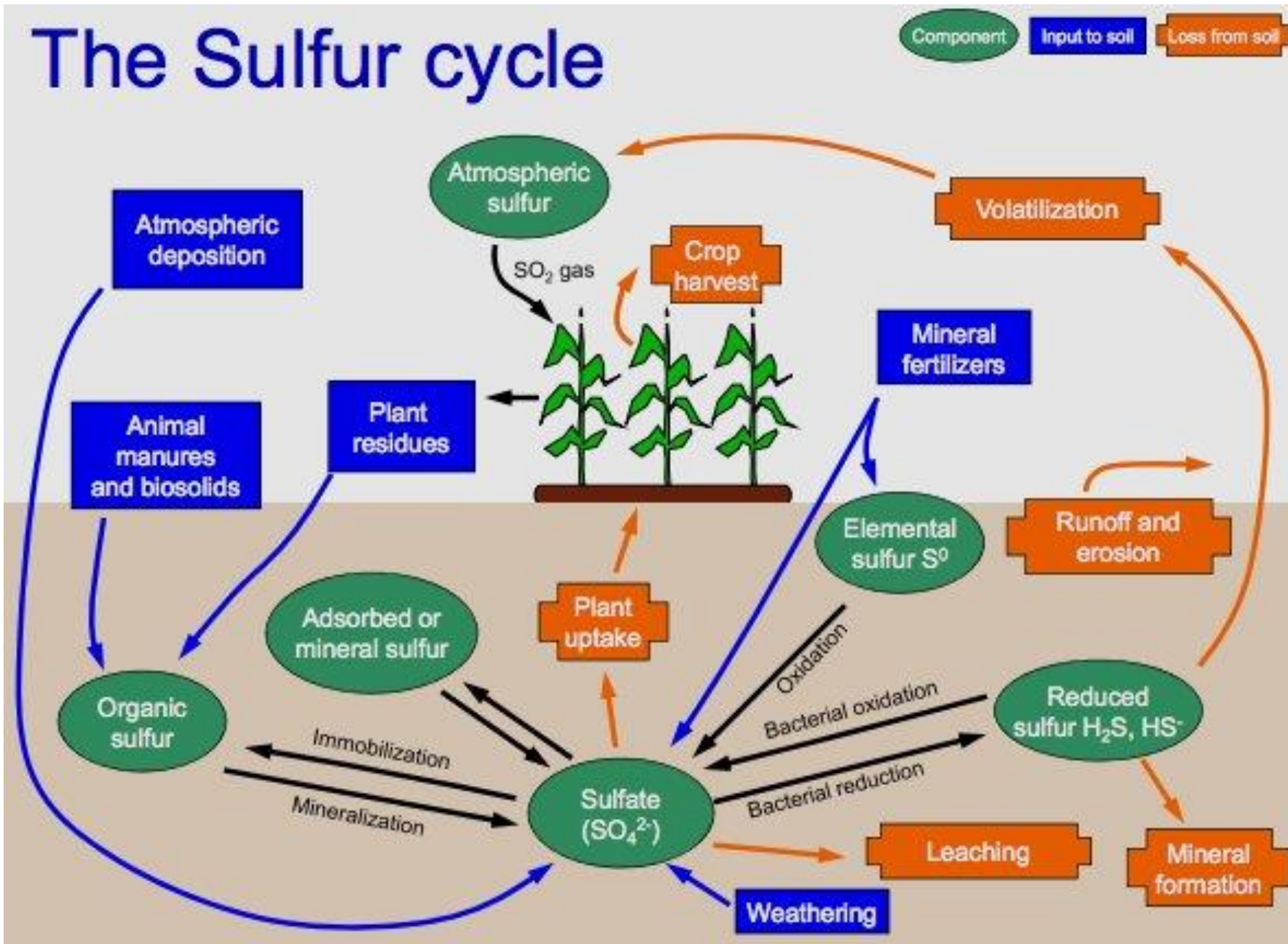
A levegőszennyezés fajtái és forrásai

Kéntartalmú vegyületek

- ▶ **Fajtái:** karbonil-szulfid (COS), szén-diszulfid (CS₂), dimetil-szulfid (CH₃)₂S, hidrogén-szulfid (H₂S), kéndioxid (SO₂), szulfát (SO₄²⁻)
- ▶ **Források:** biológiai bomlás, fosszilis energiahordozók és szerves anyagok égetése, tengerből származó permet
- ▶ COS a legnagyobb mennyiségben a troposzférában, áll. ~500 ppt konc.
- ▶ CS₂ konc. csökken a magassággal -> földközeli források, rövid tartózkodási idő
- ▶ (CH₃)₂S legnagyobb mennyiségben a tengervízben, algák, baktériumok termelik
tengerből levegőbe: 0,1 g S/m²év
- ▶ H₂S anaerob, kénben dús talajokból jut az atmoszférába
- ▶ antropogén 80%: szén égetése 52%, a kőolajé 23%

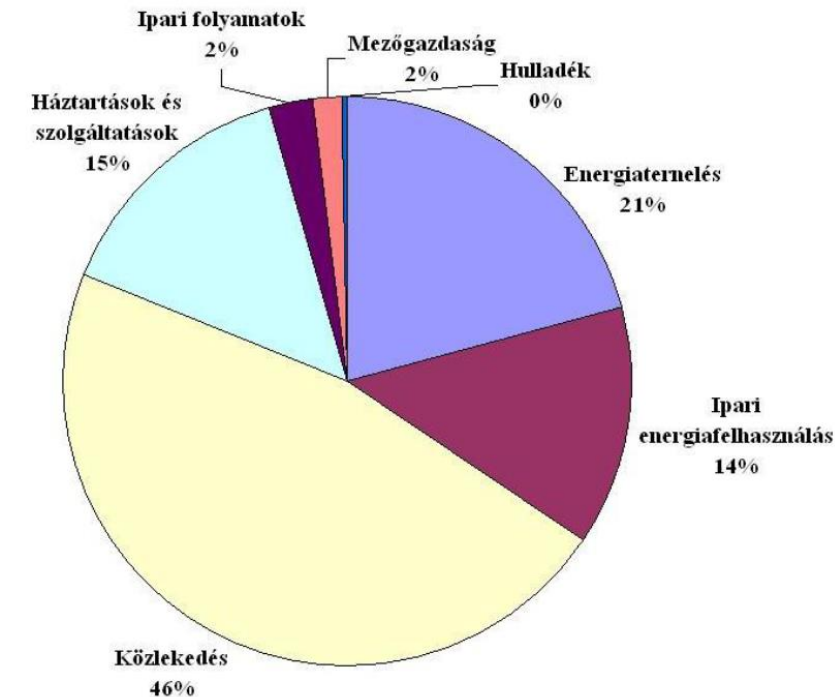

The Sulfur cycle

Nitrogéntartalmú vegyületek

- ▶ **Fajtái:** N_2O , NO , NO_2 , NH_3 , NO_3^- , NO_2^- , NH_4^+
- ▶ **NO:** színtelen, szúrós szagú, gyorsan NO_2 -dá oxidálódik
- ▶ **NO_2 :** vörösesbarna, szúrós szagú gáz, NO -ból alakul ki
- ▶ **NO_x források:**
  - ▶ vulkáni tevékenység, a villámlások, talajbaktériumok denitrifikációs folyamatai
  - ▶ antropogén: fosszilis tüzelőanyagok elégetése, különösen a járművekben használt üzemanyagból
  - ▶ városi NO_x 80%-a közlekedésből
  - ▶ antropogén forrásból 70%
  - ▶ salétromsav-gyártás, a hegesztés, a kőolaj-finomítás, a fémek gyártási folyamatai, a robbanóanyagok használata és az élelmiszeripar

Az európai NO_x kibocsátás megoszlása, 2008

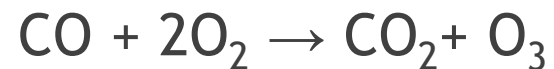

Nitrogéntartalmú vegyületek

- ▶ **Fajtái:** N_2O , NO , NO_2 , NH_3 , NO_3^- , NO_2^- , NH_4^+
- ▶ **NH_3 :**
  - ▶ egyetlen számottevő mennyiségű redukált nitrogén-vegyület a légkörben
  - ▶ színtelen, jellegzetes szúrós szagú gáz
  - ▶ vízben jól oldódik, gyors nedves ülepedés
  - ▶ száraz ülepedéssel talajra/ba: mikroorg-ok felveszik
  - ▶ salétromsavval és kénsavval reagálva ammónium-nitrátot (NH_4NO_3), illetve ammónium-szulfátot ($(\text{NH}_4)_2\text{SO}_4$) hoz létre
  - ▶ erősen reaktív gáz, tartózkodási idő: 1-2 nap
  - ▶ természetes forrása a nitrogéntartalmú szerves anyagok anaerob bomlása (ammonifikáció), állati vizelet bomlása
  - ▶ EU: antropogén 95%-a a mezőgazdasági eredetű
- ▶ antropogén: mezőgazdasági tevékenység (műtrágya-felhasználás, állattenyésztés)
- ▶ **N_2O :** színtelen gáz, természetes forrásokból: bakteriális tevékenység a talajban; kémiai reakciók a felső atmoszférában

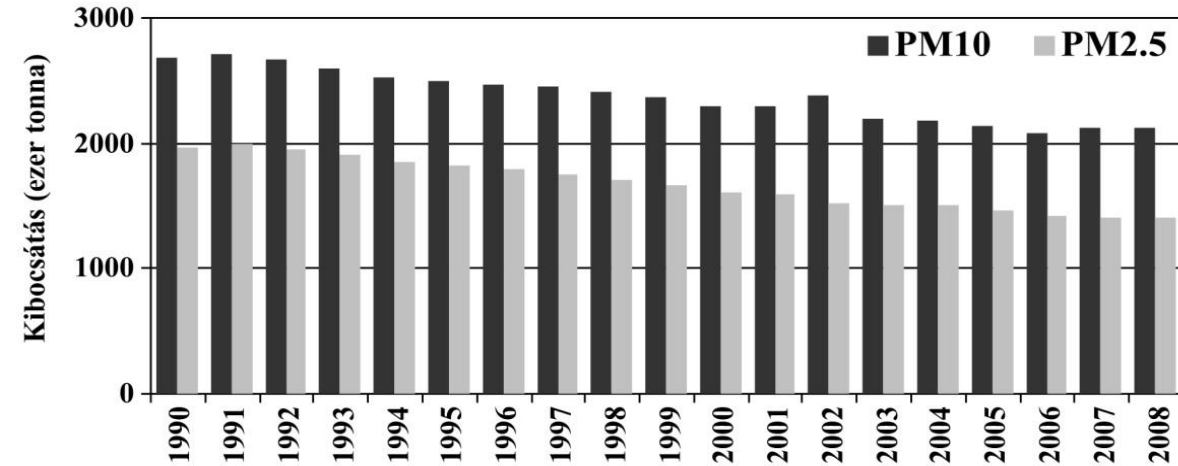
Szén-monoxid

- ▶ színtelen, szagtalan, redukáló hatású
- ▶ vízben kevésbé oldódik
- ▶ szobahőmérsékleten nehezen oxidálódik
- ▶ szénvegyületek tökéletlen égése során képződik
- ▶ Természetes források:
  - ▶ vulkáni tevékenység, az erdő- és bozóttüzek, valamint az élőlények anyagcseréje
- ▶ Antropogén források:
  - ▶ fosszilis tüzelőanyagok, az üzemanyagok és a biomassa tökéletlen égése
  - ▶ kohászatból, a kőolajiparból, a vegyipari és szilikátipari technológiák
  - ▶ dohányfüst és a beltéri gáztüzelés
- ▶ Európa: két évtized alatt antropogén forrásokból ~60%-os csökkenés
- ▶ Fő légköri nyelője az OH-gyökkel való katalitikus oxidáció, összegezve:

Szálló por

- ▶ mérete 2 nm-től 100 μm -ig
- ▶ TSPM (teljes szálló por) , PM10 (10 μm -nél kisebb porrészecskék) és a PM2.5 (2.5 μm -nél kisebb porrészecskék)
- ▶ Források:
  - ▶ TSPM:
    - ▶ természetes források: talajeróziós folyamatok, a vulkáni tevékenység, erdőtüzek
    - ▶ mesterséges: szén, az olaj, a fa és a hulladék égetése, közlekedés, ipar (cementgyártás, kohászat)
  - ▶ PM10, PM2.5:
    - ▶ természetes források: tengeri eredetű sórészecskék, növényi pollenek, baktériumok, légkörben lezajló kémiai reakciók (PM2.5)
- ▶ EU: PM10 kibocsátása 21%-kal, a PM2.5-é 28%-kal csökkent

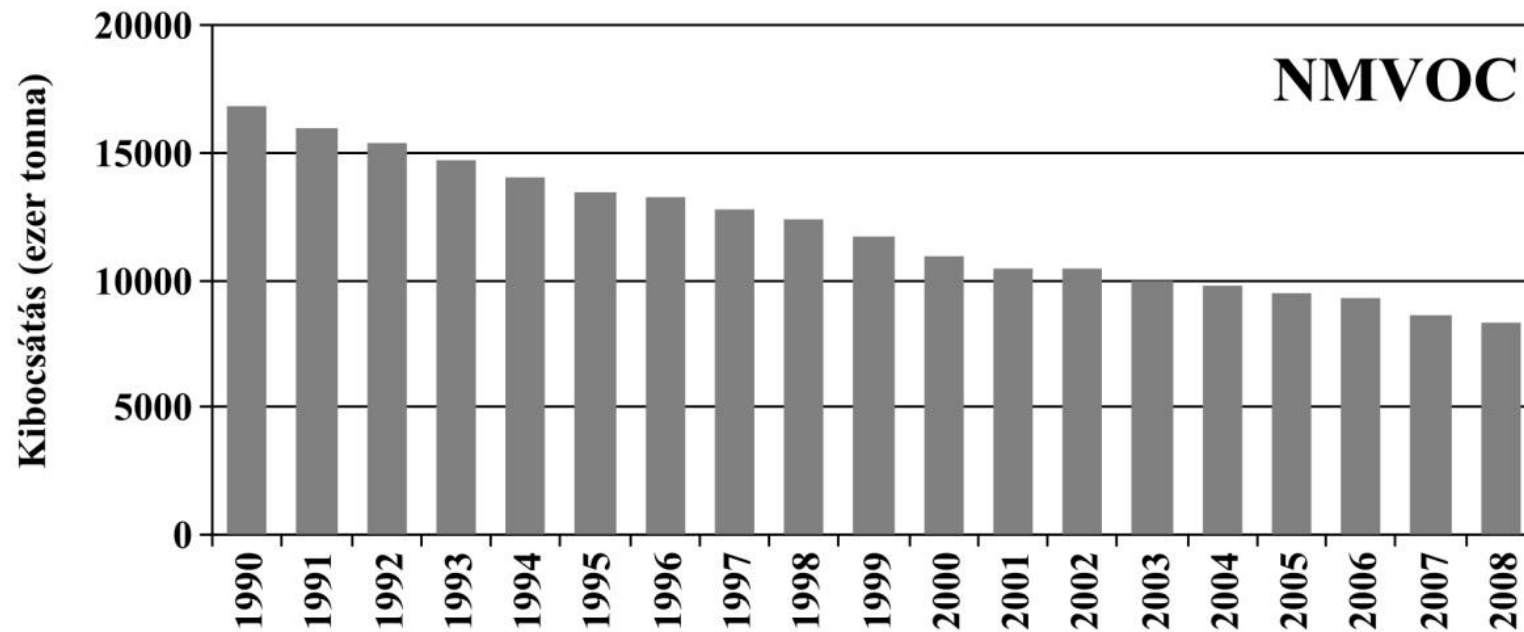
Az antropogén eredetű PM10 és PM2.5 európai kibocsátási trendje, 1990-2008

Illékony szerves szénhidrogének (VOC)

- ▶ Olyan szerves anyagok, melyek forráspontja $50-100^{\circ}\text{C}$ és $240-260^{\circ}\text{C}$ között van, így telítési gőznyomásuk 25°C hőmérsékleten legalább 1020 hPa
- ▶ NMVOC (nem-metán illékony szerves szénhidrogén):
  - ▶ Pl.: benzol (C_6H_6), a xilol (C_8H_{10}), a propán (C_3H_8), a bután (C_4H_{10}) stb.
- ▶ Forrásuk:
  - ▶ természetes forrás: növények levelek gázcserenyílásain keresztül
    - ▶ izoprént (C_5H_8) : erdőkben észlelhető jellegzetes illatokat.
    - ▶ tűlevelű erdők: terpének ($[\text{C}_5\text{H}_8]_n$)
    - ▶ fűfélék: etán (C_2H_6), propán (C_3H_8) és kisebb mennyiségben számos alkén (C_nH_{2n})
    - ▶ óceánokban élő szervezetek: etán (C_2H_6), propán (C_3H_8), etén (C_2H_4), propén (C_3H_6), hosszabb szénláncú alkánok ($\text{C}_n\text{H}_{2n+2}$)
  - ▶ antropogén: közlekedés, különféle ipari folyamatok (pl. kőolajfinomítás), szerves oldószerek alkalmazása (toluol, etil-benzol, diklór-etán). A természetes kibocs. 10-ede
- ▶ CH_4 :
  - ▶ antropogén forrás: főleg mezőgazdasági tevékenység

Illékony szerves szénhidrogének (VOC)

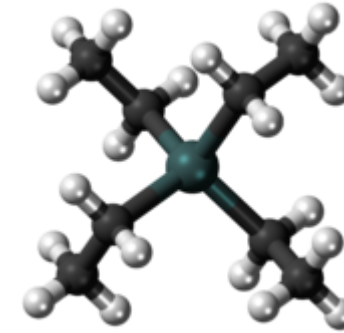
- ▶ EU: kb. felére csökkent

Az antropogén eredetű VOC európai kibocsátási trendje, 1990-2008

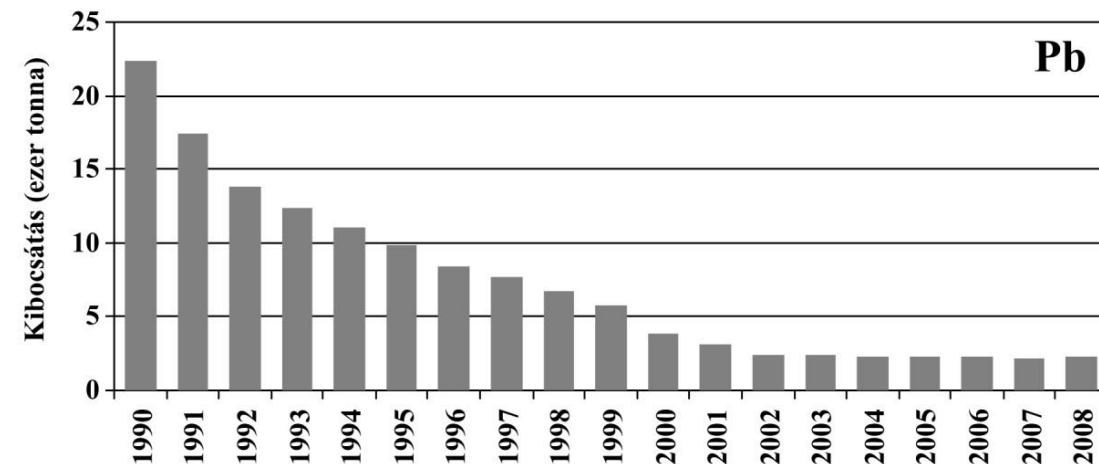
Ólom, Pb

- ▶ súlyosan mérgező nehézfém
- ▶ Források:
  - ▶ régebben: benzinüzemű gépkocsik (kopogásgátló, oktánszámnövelő ólom-tetraetil)
  - ▶ ma már ez tiltott
  - ▶ akkumulátor-gyártás és annak hulladékként történő feldolgozása, festékanyag, tartályok borítása, sugárvédelmi célok
  - ▶ EU: antropogén emisszió 1990 és 2008 között a tizedére csökkent

ólom-tetraetil

Az antropogén eredetű ólomkibocsátás trendje Európában, 1990-2008

Ózon, O₃

- ▶ színtelen, vízben oldódó, erősen oxidáló hatású gáz
- ▶ spontán lebomlásának felezési ideje 3 nap
- ▶ Előfordulása:
  - ▶ sztratoszférában (Naptól érkező, veszélyes UV sugárzás - sejtekben és a kromoszómákban hoz létre elváltozásokat- nagy részét elnyeli, védi az élő szervezeteket)
  - ▶ troposzférában
  - ▶ földfelszín közelében viszont szennyező
- ▶ Források:
  - ▶ antropogén hatások következtében az elsődleges (primer) légszennyező anyagok (pl.: NO_x, CO, VOC) jelenléte esetén, fotokémiai folyamatok során keletkezik napsugárzás hatására
  - ▶ primer szennyezők forrása: kipufogógázok, égési folyamatok, ipar

Fluor

- ▶ Elemi: sárgászöld, szúrós szagú, a levegőnél sűrűbb gáz
- ▶ Az elemek közt a legreakcióképesebb, hidrogénnel hevesen egyesül, a vizet is bontja.
- ▶ Vízzel minden arányban elegyedik
- ▶ Források: alumínium-kohászatban használatos folyópát (CaF_2) bomlása révén, üveggyárak és zománcművek tevékenységéből
- ▶ Egyes esetekben műtrágyagyártás, téglá-és cserépezetés